

Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi*

Transition to higher education in Turkey

İsa Eşme

Yükseköğretim Kurulu Eski Başkan Vekili; İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul

Özet

Türkiye gibi, yükseköğretim olanakları sınırlı ve genç nüfus oranı yüksek ülkeler için üniversiteye giriş sınavları, gençlerin geleceğini belirleme ve üniversite öncesi eğitime etkileri bakımından büyük öneme sahiptir. Bu önemi nedeniyle ülkemizde yükseköğretime geçiş, eğitim alanında üzerinde en çok konuşulan konulardan biridir. Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte, geçmişte ve günümüzde yaşananları doğru değerlendirebilmek ve geleceğe yönelik rasyonel çözümler üretebilmek için üniversiteye girişte uygulanan sistemin geçmişini bilmek gerekir. Makalede Türkiye’de yükseköğretime geçiş sisteminin kısa bir özeti verildikten sonra, mevcut sistemin olumlu ve yetersiz kaldığı yönleri ele alınmış, bu analizden ardından, yükseköğretime girişte arz talep bilgileri ile yeni arayışlar başlığında bazı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yükseköğretime geçiş, üniversiteye giriş sınavları.

Yükseköğretimin elitist eğitimden kitlesel eğitime dönüşmeye başlamasıyla ortaöğretimden yükseköğretime geçiş her ülke için önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye bu geçişi 1960’lı yılların başında yaşamaya başlamış ve sorunu çözmek üzere merkezi sınav arayışına girmiştir. İlk kez 1964’te başlayan merkezi sınav, Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) denilen yapının kurulmasını zorunlu kılmış ve bu kurumun sorumluluğunda 1974’te tüm üniversiteleri kapsayan bir yapıya dönüşmüştür. 1982’de, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) adıyla Yükseköğretim Kurulu bünyesine giren kurum merkezi sınav sistemi geliştirilmenin yanında, başarılı sınav uygulamaları ve aldığı sonuçlarla toplumun güvenini kazanmıştır. Bu güven nedeniyle üniversite sınavlarının dışında, ülke gene-

Abstract

In countries like Turkey, where the youth population percentage is high but the higher education prospects are limited, university and college admission exams are of great importance; because of its impacts on the secondary education or even on earlier stages. Because of this vital importance, “transition to higher education” is one of the hottest topics on education in Turkey. In order to fully understand what was experienced in the transition from secondary education to higher education (in history and nowadays) and to create rational solutions for the future; it’s crucial to know the history of the system applied for university admissions. In the article, after giving some summary on the system of transition to higher education in Turkey, the successful aspects and the shortcomings of the current system is evaluated. And after this analysis, specific recommendations are presented under the topic: new pursuits, supported by supply/demand data.

Keywords: Transition to higher education, university admission exams.

linde, liseye geçiş dışında hemen hemen tüm sınav yükü ÖSYM’nin sorumluluğuna bırakılmıştır.

ÖSYM’nin uyguladığı yükseköğretime geçiş sınavları, uygulamada karşılaşılan sorunlarla ilişkili olarak belirli aralıklarla değişime uğramış ve bugün bilinen iki aşamalı, çok oturumlu bir yapıya dönüştürülmüştür. 1974’ten günümüze kadar uygulanan merkezi sınav sisteminin değişmeyen tek yönü, sınavın çoktan seçmeli sorulardan oluşmasıdır. Bu uygulama, objektiflik, maliyet ve zaman açısından büyük avantajlara sahip olmakla birlikte, üniversite öncesi eğitime olumsuz yansımaları nedeniyle eleştiri oklarının hedefinden kurtulamamıştır. Bu nedenle eğitim çevrelerinde, bugünkü sistemin tatminkâr olmadığı, daha mükemmel modellerin aranması gerektiği konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. İsa Eşme
İstanbul Arel Üniversitesi,
Tepekent Yerleşkesi,
Büyükkçekmece, İstanbul
e-posta: ie947@esme.org

Yükseköğretim Dergisi 2014;4(3):148–157. © 2014 Deomed

Geliş tarihi / Received: Eylül / September 19, 2014; Kabul tarihi / Accepted: Ekim / October 18, 2014

*Makale, yazının, Haziran 2014’te FMV tarafından yayımlanan, “Liseden Üniversiteye Dar Geçiş, Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi” adlı kitabından derlenmiştir.

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.14.015 • Karekod / QR code:

Yeni modeller denenmeden, geçmişteki uygulamaları bilmenin ve yeni modelin bu deneyimlerin üzerine kurmanın yararı büyüktür. Makale bu arayışta olanlara geçmişin penceresini aralamakta ve gelecek için bir beyin fırtınası imkânı sunmaktadır.

Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sisteminin Kısa Tarihi

Türkiye’de yükseköğretime geçişteki uygulamalara bir bütün olarak bakıldığında, 1960 yılı öncesinde üniversite ve yüksek okulların farklı yöntemler uyguladıkları görülür. Kontenjanları uygun olan fakülte ve yüksek okullar, sınavsız öğrenci alırken, kontenjanı aşan taleple karşılaşan fakülte ve yüksek okullar kendi şartlarına uygun ölçütleri dikkate almışlardır. Lise olgunluk ya da lise bitirme sınavı derecesi, lisenin fen veya edebiyat kolundan mezun olma durumu, başvuru sırası ve bazı fakültelerin kendi bünyelerinde yaptıkları sınavlardan alınan notlar bu ölçütler arasındadır (Toker, 1997).

1960’lı yılların başında yükseköğretime olan talebin artmaya başlamasıyla, öğrenci seçmede yukarıda ifade edilen yöntemlerin yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni arayışlara girilmiştir. Merkezi sistemin ortaya çıkmasına yol açan gelişmeler, 1960’ta Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde başlamış ve yaşanan sorunların çözümü, şu üç aşamadan oluşan merkezi sınav uygulamasıyla aşılmıştır (Mihçioğlu, 1974): (1) *Tek kayıt*, (2) *test yöntemine dayanan tek giriş sınavı*, (3) *adayların önceden belirttikleri tercihleri, aldıkları puan ve fakültelerin kontenjanlarına göre kurumlara ayırma*.

İlk kez, 1961–62 ders yılında Ankara Üniversitesi’nin Siyasal Bilgiler Fakültesinde uygulanan bu yöntem aynı yıl, Dil ve Tarih Coğrafya Fakülteleri ile Sosyal Hizmetler Akademisinde uygulanmış ve bu sistem, bugün uygulanan merkezi sınav sisteminin doğuşuna yol açmıştır.

Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden Cemal Mihçioğlu’nun önderliğinde gerçekleştirilen bu uygulamanın başarılı olması üzerine, Ankara Üniversitesi, 1963–64’te tüm birimlerine bu yöntemle öğrenci almıştır. Bu uygulamanın bir özelliği, diğer üniversitelere de açık tutulması idi. Üniversite bünyesinde gerçekleştirilen uygulamanın başarılı sonuç vermesi üzerine aynı sistemin diğer üniversitelerde de uygulanmasını benimsendi. 5 Şubat 1964 tarihinde “*Üniversitelerarası Kayıt ve Giriş İmtihanı Yönetmeliği*” yayımlanarak, yükseköğretime girişte merkezi sisteme geçilmiş oldu. 1964–65 eğitim öğretim yılında, İTÜ ve ODTÜ dışındaki üniversiteler, ilk kez merkezi sınavla öğrenci aldı. Henüz tüzel kişiliği olan merkezi bir organizasyonun olmaması nedeniyle, merkezi sınav uygulaması, ilk iki yıl Ankara Üniversitesi, ardından İstanbul Üniversitesi sorumluluğunda yapıldı.

Üniversiteye girişte merkezi yerleştirme ile ilgili asıl gelişme, 1974 yılında gerçekleşti. Sınav sorumluluğunun 1974 yılın-

da İstanbul Üniversitesinden Hacettepe Üniversitesine geçmesiyle, tüm üniversiteleri içine alan daha köklü bir çözüm arayışına girildi. Rektör İhsan Doğramacı tarafından merkezi sınav sorumluluğunun başına getirilen Altan Günalp başkanlığında yürütülen bu çabalar, 19 Kasım 1974’te ÜSYM’nin kuruluşuyla sonuçlandı. ÜSYM, kurucu başkan Günalp ve çalışma arkadaşlarının büyük çabalarıyla kısa sürede yapılanarak gelişti.

ÜSYM tarafından uygulanan sınavın adı, 1975’te Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÜSS) olarak belirlendi. 1981’de yürürlüğe giren 2547 Sayılı Kanunla, ÜSYM, “*Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi*” (ÖSYM) adıyla Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bünyesine alındı. Yükseköğretime girişte 1964’ten beri tek aşamalı olarak uygulanan merkezi sınav, 1981’de, Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ve Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) adları ile iki aşamalı hale getirildi ve 1987’de yapılan değişiklikle, ÖSS ve ÖYS iki ayrı sınav olarak uygulanmaya başlandı.

Üniversiteye Girişte ÖSS Dönemi

Üniversiteye girişte en köklü değişikliklerden biri 1998’de gerçekleştirildi. 1999’dan itibaren uygulanan yeni düzenlemeyle ÖYS kaldırılarak üniversiteye girişte, yetenek ağırlıklı ÖSS esas alındı ve yabancı dil puanı ile öğrenci alan programlar için ÖSS’den ayrı bir Yabancı Dil Sınavı (YDS) düzenlendi. Ortaöğretim Başarı Puanının (OBP) etkisi yüzde onlardan yüzde yirmilere çıkarıldı. Ayrıca adayların ortaöğretimdeki alanlarına uygun yükseköğretim programlarına yönelmelerini teşvik amacıyla, farklı katsayı uygulaması getirildi. Bu değişikliklerin devamı olarak 2002’de, meslek lisesi mezunlarına sınavsız geçiş hakkı verildi.

Yükseköğretime geçişin yalnız ortaokul müfredatına dayalı ÖSS ile yapılmasının, lise kademesinde önemli eğitim sorunlarına yol açtığı görüldü. Gerek bu sorun gerekse öğrencilerin üniversiteye, ortaokul bilgisıyla gelmeleri nedeniyle, 2005’te yapılan düzenlemeyle, ÖSS’ye lise müfredatı ilave edilerek sınav, 2006’dan itibaren tek aşamalı, iki bölüm halinde uygulandı.

Yeniden İki Aşamalı Sisteme Geçiş

Üniversiteye girişte 1964’ten bu yana çok sayıda değişiklik yapılmakla birlikte, değişmeyen tek özellik, sınavların çoktan seçmeli sorularla yapılmasıdır. Bu durum, ortaöğretim sistemini doğrudan etkilemiş, eğitimin sınava odaklı yapıya dönüşmesinde başlıca etken olmuştur. Çoktan seçmeli sorularla yapılan merkezi sınavın, ortaöğretim eğitiminin asıl amaçları dışındaki eksene kaymasına neden olması, yetkilileri yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışların ilk ve en somut adımı, YÖK tarafından 2007’de yayımlanan “*Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi*” raporunda ortaya konulmuştur (YÖK, 2007).

Üniversiteye girişte yeni sistemle ilgili arayışlar, 2009'da, bugünkü sistemin ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. 2010'dan itibaren uygulanan yeni sistemde, yükseköğretime giriş yeniden iki aşamalı ve iki ayrı sınav olarak uygulanmaya başladı. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) adı verilen sınavın ilk aşaması, 2006 öncesindeki ÖSS kapsamında, Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) adı verilen ikinci aşaması beş ayrı oturumda gerçekleşen bir sınav olarak düzenlendi. Bu değişikliklerle beraber, katsayı uygulaması önce etkisizleştirildi, ardından tamamen kaldırıldı.

2010'da gerçekleştirilen değişikliğin ana gerekçesi, LYS bünyesindeki sınavlara girenlerin sayısının 500 binlerin altında olmasını sağlayarak, açık uçlu sorulara yer verilme imkânı yaratılmasıydı. 2010'dan bu yana, beş ayrı oturumda yapılan LYS'de bunun önemli ölçüde sağlandığı görüldü. Ancak yüksek maliyeti gerektiren açık uçlu soru uygulamasına bir türlü geçilemedi.

Merkezi Sistemin Başarılı Olduğu ve Yetersiz Kaldığı Alanlar

Geçmişten günümüze uygulanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS), genel olarak seçme ve yerleştirme aşamalarından oluşmaktadır. Sistemin seçme aşaması, "*başvurular arasında belirli becerilere istenen düzeyde sahip olan adayların belirlenmesi, başka bir ifadeyle adayın yeterliliğinin belirlenmesi amacını taşımaktadır. Yerleştirme aşaması ise, genel olarak, bir öğretim programında başarılı olma olasılığı daha yüksek olan adayları, başka bir deyişle, adayın yatkinliğini belirleme işidir*" (Tezbaşaran, 1994).

Genel olarak yükseköğretime öğrenci seçiminde bireyin yetenekleri ve bu yetenekleri geliştirme düzeyinin ölçülmesi hedeflenir. Yükseköğretime yeteneklerini geliştirmiş olanların seçilmesi, daha verimli bir öğretimin yapılmasını sağladığı gibi, yükseköğretim sonrasında; eğitim, sağlık, mühendislik, yönetim gibi alanlarda daha nitelikli kişilerin sorumluluk alabilmesine imkân vermektedir (Toker, 1997).

Seçme ve Yerleştirme Sınavlarında Ölçülen Beceriler

Yükseköğretime girişin birinci aşaması olan seçme sınavları (ÖSS ve YGS), sözel ve sayısal bölümlerden oluşmaktadır. Türkçe ve sosyal bilimler testlerinden oluşan sözel bölüm, adayların Türkçeyi kullanma ve sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücünü ölçmeye yöneliktir. Matematik ve fen bilimleri testlerinden oluşan sayısal bölüm ise matematiksel ilişkilerden yararlanma ve fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücünü ölçmeyi hedeflemektedir (Tezbaşaran, 1994; Toker, 1997).

Öğrenci seçme sınavındaki sorular, lise 1 ve öncesi müfredatına bağlı bilgileri kapsamaktaysa da, bu sınav, bilgi ölçmekten çok, dolaylı yolla yeteneği ölçen sorulardan oluşmaktadır. Sınavın lise 1 ve öncesi ortak müfredata dayalı olması, adayların

farklı lise türlerinden gelmesinin bir gereğidir. Yetenek ağırlıklı olması ise, yükseköğretime daha yetenekli ve yeteneklerini geliştiren adayların seçilme ilkesiyle ilişkilidir.

Yükseköğretime giriş sisteminin ikinci aşaması (ÖYS ve LYS), akademik liselerde okutulan zorunlu derslerin müfredatına dayalı olup bilgi ağırlıklı sınavdır.

Genel olarak bir sınavda ölçülmek istenilen becerilere Bloom taksonomisi açısından bakıldığında, bilişsel alanın altı temel düşünme becerisinin ölçülmeye çalışıldığı söylenebilir (Tezbaşaran, 1994). Bu beceriler: *bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme* basamaklarından oluşmaktadır. Kolaydan zora doğru sıralanan becerilerden bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarından oluşan alt düzey düşünme becerileri, öğrencinin düşünme yeteneğini düşük oranda kullanmasını gerektirir. Buna karşılık, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarından oluşan daha üst düzey beceriler, öğrencinin öğrendiği bilgileri kullanmasını ve değerlendirmesini öngörür.

Seçme ve yerleştirme sınavlarının güdülen amacı yerine getirebilmesi için, bir sınav grubundaki testlerin yukarıdaki becerilerin tümünü yoklayacak nitelikte olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle belirtmek gerekirse, bir sınavın ölçme tekniği açısından kalitesi, bu becerilerin tamamını yoklayacak niteliği taşımasıyla ilgilidir. ÖSYM'nin uyguladığı sınavlarda, yukarıda belirtilen becerilerin tamamı yoklanmaya çalışılmakla birlikte, bu temel becerilerden bilgi, kavrama ve uygulama becerileri ölçülebilirken, sınavın sadece çoktan seçmeli sorulardan oluşması nedeniyle, üst düzey düşünme becerileri grubunda yer alan analiz, sentez ve değerlendirme becerilerinin ölçülmesi zor olmaktadır.

ÖSYS Hangi Alanlarda Başarılı?

Yükseköğretime giriş sınavlarının, adayların başarısını objektif olarak ölçebilme ve adaylar arasından, daha yetenekli ve daha donanımlı olanları seçebilme açısından başarılı olduğu söylenebilir.

Bu değerlendirmelerden, sınavı başaramayanların daha az yetenekli ve daha az donanımlı olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Sınırlı bir sürede yapılan sınavda öğrencinin başarı sırasını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim kademesindeki okulların eğitim imkânlarının farklılığı bu faktörlerden biridir. Söz gelimi, fen lisesini bitiren bir adayla, akşam lisesini bitiren bir adayın eşit koşullarda yarıştığı söylenebilir. Sınav hazırlığının ve sınavın psikolojik etkilerinin adaya göre değişebilmesi, başarıyı önemli derecede etkileyen bir diğer faktördür. Sonuç olarak, sınavın, bu sorunlarla baş edebilenler arasından en yetenekli olanları seçtiğini söylemek belki daha yerinde bir tespit olacaktır.

Yükseköğretime giriş sınavlarının, öğrenci başarısını ölçme- de güvenilir olduğunu, ölçme diliyle "geçerli" olduğunu göster-

ren araştırmalar bulunmaktadır (Akyüz ve Beker, 1985; Beker, 2010). Bir üniversitenin, kimya mühendisliği ve kimya lisans gibi farklı yüzdelik dilimde öğrenci alan iki programında aynı dersi veren öğretim üyeleri, bu programlarda okuyan öğrencilerin farklı öğrenme düzeylerinde olduklarını kolayca görebilmektedirler. Öte yandan, PISA (*Programme for International Student Assessment*- Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) ve TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*- Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması) gibi uluslararası değerlendirmelerle yükseköğretime giriş sınavlarının, öğrencilerin akademik başarıları konusunda birbirleriyle örtüşen sonuçlar vermesi merkezi sınavların geçerliliğini gösteren bir başka göstergedir (Eşme, 2009).

Merkezi Sisteminin Yetersiz Kaldığı Alanlar

Yükseköğretime giriş sınavları, adayları objektif olarak değerlendirmede güvenilir olmakla birlikte, sistemin yetersiz kaldığı ve gerçekleştiremedikleri hususlar da bulunmaktadır. Bunlar üç grupta toplanabilir (YÖK, 2007):

1. Yükseköğretime girişte, iki ölçüt dikkate alınmaktadır. Bunlar, sınavdan alınan başarı puanı ile ortaöğretim başarı puanıdır. Öğrenci seçiminde yalnız bu iki ölçütün dikkate alınması, öğrencinin sınıf içindeki performansı ve sosyal aktivitelere katılımı gibi niteliklerinin yeterince dikkate alınmasına neden olmaktadır.
2. Ülkemizde uygulanan seçme ve yerleştirme sınavlarının yıllardır değişmeyen ortak yanı, çoktan seçmeli sorulardan oluşmasıdır. Çoktan seçmeli sorularla, öğrencilerin sentez ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini ölçmek zordur.
3. Yalnız çoktan seçmeli sorulardan oluşan sınavla, yazı yazma, yaratıcılık, yenilik ve hayal gücü gibi beceriler ölçülememektedir (Baykal, 2005; Thompson, 2005). Bu beceriler, yükseköğretimde okuyacak adaylar için önemli niteliklerdir.

Görüldüğü gibi, öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminin yetersiz kaldığı hususlar daha çok sınavın yalnız çoktan seçmeli sorulardan oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Merkezi Sınav Sistemine Yönelik Eleştiriler

Türkiye’de üniversite giriş sınavlarının, liseyi bitiren her gencin geleceğini belirlemede başlıca etken olması, yükseköğretime giriş sistemini ve bu sistemin ana bileşeni olan giriş sınavlarını çok önemli kılmıştır. Sınavlara yüklenen bu aşırı önem, ister istemez hem eğitimde hem de bu sınavların muhatabı olan gençlerin yaşamında olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu durum, sınava ve merkezi yerleştirme sistemine yönelik eleştirileri de beraberinde getirmektedir (Ergüder, Şahin, Terzioğlu ve Vardar, 2006; Kaya, 2000; Küçükcan ve Gür, 2010; Orhon, 2009; Özaktaş, 2004; TED, 2005 ve 2010; YÖK, 2007).

Bu eleştiriler dört grupta toplanabilir:

- Sınav hazırlığı lise eğitimini dışlıyor.
- Sistem, ortaöğretimdeki nitelik kaybının yükseköğretime yansımaya yol açıyor.
- Kaynaklar verimli kullanılmıyor.
- Sistem, fırsat eşitsizliğine katkıda bulunuyor.

Yükseköğretime Geçişte Arz ve Talep

1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de yükseköğretimin elitist eğitimden kitlesel eğitime dönüşmesi, yükseköğretim görmeyen kişiye kazandırdığı avantajlar ve genç nüfus oranının yüksek oluşu gibi nedenlerle, yüksek öğretime geçişte talep arz arasındaki makas açılmaya başlamıştır. Bunu somut olarak görebilmek için, tüm üniversitelerin merkezi sisteme dâhil olduğu 1974 yılından bu yana geçen süre için, yükseköğretime olan başvuru ile örgün eğitimin lisans ve önlisans programlarına yerleşenlerin sayısı toplu olarak ■ Şekil 1’de verilmiştir. Görüldüğü gibi, 1980’li yılların ortalarından itibaren arz talep arasındaki açığı büyük ölçüde artarak, 2004 ve 2005 yıllarında en büyük değerine ulaşmıştır.

2008 yılından itibaren, gerek yeni üniversitelerin kurulması gerekse yükseköğretim kontenjanlarındaki artış nedeniyle, arz talep arasındaki makas kısmen azaldığı ancak 2010 yılından itibaren yeni bir artış olduğu dikkati çekmektedir.

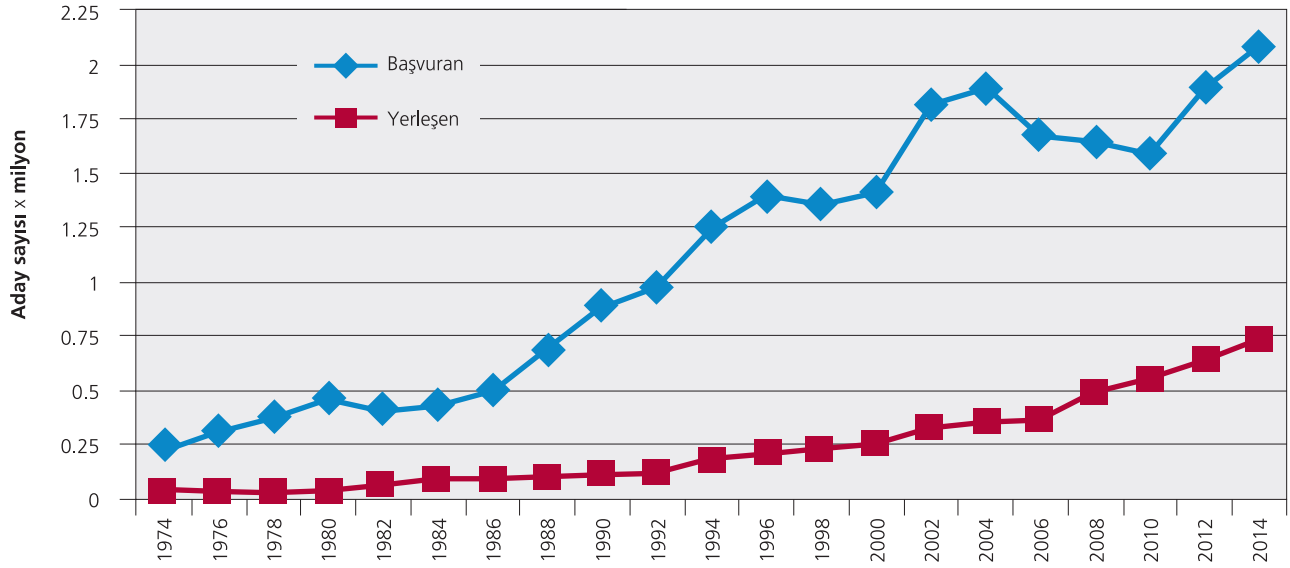
Türkiye’de yükseköğretim kapasitesinin son yıllardaki verilerine daha yakın perspektiften bakmak gerekir. ÖSYM tarafından açıklanan son üç yıllık verilere göre yükseköğretime yerleşme bilgileri ■ Şekil 2’de gösterilmiştir. Bu verilere göre, başvuran adayların ancak yarıya yakını yerleşebilmektedir. 2014 yerleşme bilgilerine göre, yerleşenlerin %43’ünü lisans, %36’sını önlisans, %21’ini Açıköğretim Fakültesi (AÖF) oluşturmaktadır. AÖF’nin kontenjan sınırlaması olmayan programları bulunmasına karşılık, bu alana olan talep, yükseköğretime başvuran adayların %10’u civarındadır.

Yükseköğretime Geçiş Sistemi İçin Arayışlar

Yukarıda sunulan veriler, Türkiye’de yükseköğretime olan talep baskısının süreceğini, dolayısıyla yükseköğretime giriş sınavlarının önümüzdeki yıllarda da önemini koruyacağını göstermektedir.

Türkiye’de yükseköğretime giriş sistemi üzerindeki tartışmalar, tüm üniversiteleri kapsayan merkezi sistemin kurulduğu 1974’ten beri sürmektedir. Bu tartışmaların ürünü olarak, sınav sistemi zaman içerisinde geliştirilmiş ve bugün bilinen yapıya kavuşturulmuştur.

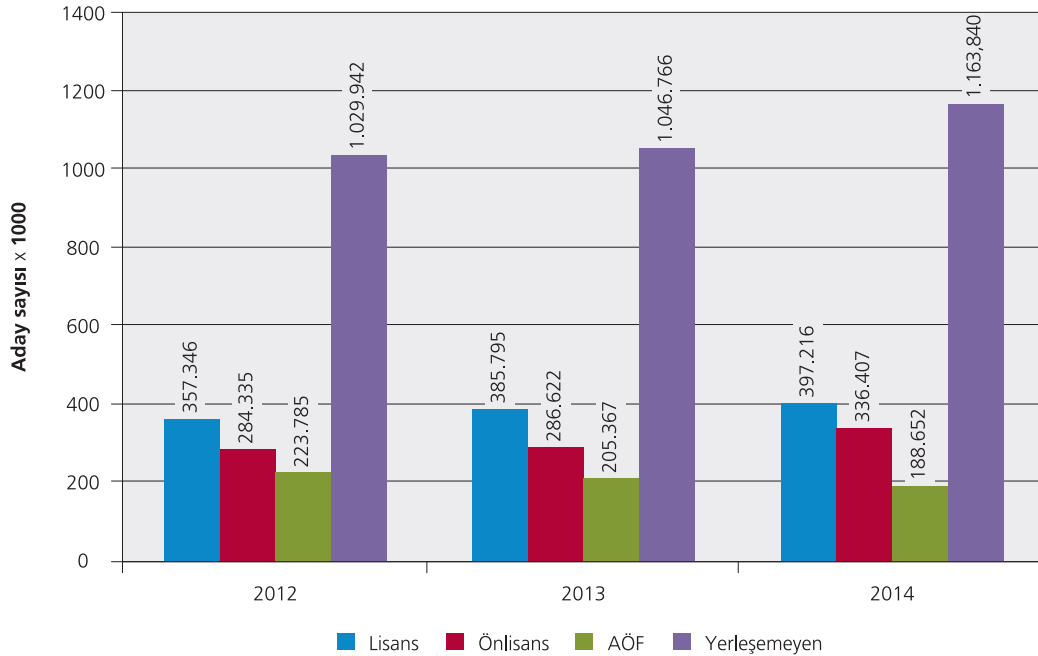
ÖSYS olarak adlandırılan merkezi sistem, eğitimde bazı olumsuz yan etkilere yol açmıştır. Bu etkiler bugün de sürmektedir. Asıl amacı üniversiteye başvuranlar arasından en ni-

■ Şekil 1. Yıllara göre, yükseköğretime başvuran ve örgün programlara yerleşen öğrenci sayısı (Yerleşen öğrenci sayılarına, özel yetenek sınavıyla ve ek yerleştirme ile yerleşenler dâhil değildir) (Eşme, 2014).

telikli olan adayları seçmek olan merkezi sistemin, eğitime yan etkilerinin, olabildiği kadar az olması ve öğrencilerde derin bir sınav kaygısı yaratmaması hedeflenmektedir. Bunu gerçekleştirmek için daha iyisini bulma arayışları sürecektir.

Ancak yeteri kadar araştırma ve hazırlık yapılmadan ve geçmişteki deneyimlerden yararlanılmadan, sistemin sık sık değiştirilmesi, üniversite adaylarını zor durumda bıraktığı gibi, tüm eğitim sistemine zarar vermektedir.

■ Şekil 2. 2012, 2013 ve 2014 yıllarında, yükseköğretime yerleşen adayların dağılımı (Yalnız ilk yerleşme bilgileri dâhil edilmiştir.) (ÖSYM'nin, 2012, 2013 ve 2014 ÖSYS yerleştirme sonuçlarına ilişkin açıklamalarından derlenmiştir.).

Görsel ve yazılı basında yükseköğretime girişle ilgili öneriler sıklıkla yer almaktadır. Bu tartışmalarda ortaya atılan öneriler nelerdir? Bu önerilerin gerçekleşme olasılığı nedir?

Yükseköğretime geçiş konusunun tartışıldığı ortamlarda öteden beri iki çözüm öne sürülmektedir. Bunlardan biri, yükseköğretime girişte, ortaöğretim başarı notu ölçütünün esas alınması, diğeri, üniversitelerin öğrencilerini kendi bünyelerinde yapacakları sınavla seçmeleridir. Peki, bu öneriler ne kadar gerçekçidir? Bu soruya iki ayrı alt başlıkta cevap verilecektir.

Ortaöğretim Başarı Puanıyla Yükseköğretime Geçiş Mümkün mü?

Yükseköğretime girişte ortaöğretim başarı puanının dikkate alınması göz ardı edilen bir uygulama değildir. 1982’den beri, ortaöğretim başarı puanı yerleşme puanına etki etmekte olup bu oran 1999–2006 arasındaki uygulama dışında, genellikle %10’lar civarında tutulmuştur.

Bugün ortaya atılan önerilerde, ortaöğretim başarı puanının bir bileşeninin, öğretmenlerin yıl içinde vereceği başarı notları olması söz konusudur. Peki, bu notlar ne kadar objektif ve güvenilirlerdir? Bu notların objektif olmasından kaygı duyulduğunda, “öğretmenlere güven duymayacak mıyız?” denilmektedir. Okullardaki işleyişi bilenler, buradaki sorunun öğretmene olan güvensizlikten kaynaklanmadığının farkındadır. Okul başarısının, hatta bir ildeki eğitim başarısının, üniversiteye yerleşen öğrenci sayısı ile ölçüldüğü koşullarda, öğretmen not vermede ne kadar objektif olabilir? Bizce güven duyulmayan, öğretmenin verdiği not değil, vermek zorunda bırakıldığı nottur.

2013–2014 eğitim öğretim yılında ortaokullara getirilen temel eğitimden ortaöğretime geçiş (TEOG) sisteminin liselerde de uygulanacağı ve ortaöğretim başarı puanının ikinci bileşeninin bu sınavlardan alınacak başarı notları olacağı anlaşılmaktadır. Çok yeni olan bu uygulamanın yol açacağı sorunlar ve sonuçlarının ne kadar güvenilir olduğu henüz bilinmemektedir. Ayrıca ÖSYM’nin, bazı illerde toplu kopya olayının önüne geçmek için 2011’de aday sayısı kadar soru kitapçığı uygulamasına geçmek zorunda kaldığı da unutulmamalıdır. YGS ve LYS’de, aday sayısı kadar soru kitapçığı uygulanarak sağlanmaya çalışılan sınav güvenliği, bir yılda yerel imkânlarla yapılacak çok sayıda sınavlarda nasıl sağlanacak ve bu sınavdan alınan puanlara ne kadar güvenilecektir?

Yükseköğretime girişte ortaöğretim başarı notunun tek ölçüt ya da ağırlıklı ölçüt olması önerisinin ne kadar gerçekçi olduğunu görmek için, merkezi sınavlarda yaşanan iki olayı hatırlamak gerekir. Bunlardan birisi, 1990’lı yıllarda yaşanan süper lise örneğidir. 1994’te, fen liseleri statüsünde açılan, halk arasında “süper liseler” olarak bilinen yabancı dil ağırlıklı liselere

öğrenci seçilmesinde ayrı bir sınav yerine, ilköğretim mezuniyet notları esas alınmıştı. Okulların tamamına yakını öğrencilerine en yüksek mezuniyet notu verince beş yıl sonra bu sistemden vazgeçilmek zorunda kalınmış, yönetmelik değişikliği yapılarak süper liselere merkezi sistemle öğrenci alınmaya başlanmıştır.

İkinci örnek, ÖSYS’de 1999’da gerçekleştirilen düzenlemedir. Yukarıda değinildiği gibi, bu düzenlemeyle, önceden %10 civarında olan ortaöğretim başarı notunun etkisi %20’lere çıkarıldı. Bu uygulama sonrasında ÖSYM, okullardan gelen abartılı notlarla baş edebilmek için, istatistiği zorlayıcı uygulamalara geçmek zorunda kaldı. Bu da yetersiz kalınca ortaöğretim başarı puanının yerleşme puanındaki etkisi 2006’da %15’lere ve 2010’da %10’lara düşürülmek zorunda kalındı.

Bu değerlendirmeler bizi şu noktaya götürmektedir. Ortaöğretim başarı notu, yükseköğretime girişte elbette dikkate alınmalıdır. Alınmaması, lise eğitimi dışlamaktır. Sorun, bu notun etki derecesinden kaynaklanmaktadır. Şimdiye kadarki uygulamalar, bu notun etki derecesinin %10 ile %20 arasında olması gerektiğini göstermektedir. Subjektif etkilerden arındırılmayan OBP’nin etki oranının yüksek tutulması, okuldan okula nakilleri gündeme getirecek ve üniversiteye girişte sağlanan adaleti ortadan kaldıracaktır.

Üniversiteler Öğrencilerini Kendileri Seçemez mi?

Yükseköğretime girişte üniversitelerin kendi öğrencilerini kendilerinin seçmesi bir başka çözüm yolu olarak gösterilmektedir. Bu bölümün başında yer verildiği gibi, böyle bir uygulamanın dünyada örnekleri bulunmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, bize model olabilecek belli başlı ülkelerde, ortaöğretim sonrasında olgunluk ya da lise bitirme sınavı uygulaması bulunmakta ve ortaöğretim öncesinde etkili bir yönlendirme nedeniyle, üniversiteler önünde bizde olduğu gibi aşırı bir talep baskısı yaşanmamaktadır.

Makalenin ilk kısmında yer verildiği gibi, Türkiye’de 1964 öncesinde üniversiteler öğrencilerini, kendi belirlediği ölçütlerle ve kendi bünyelerinde yaptıkları sınavlarla seçmekteydi. Bundan vazgeçilme nedenlerine, yazının ilk başlığında yer verilmişti. Bugün yeniden, 1964 öncesi uygulamayı çözüm olarak benimseme anlamına gelen “üniversitelerin kendi öğrencilerini kendilerinin seçmesi” önerisini destekleyenler şu sorulara cevap bulmalıdır:

- *On binlerce başvurunun olduğu fakültelerde objektif bir sınav nasıl gerçekleştirilecek?*
- *Birden fazla üniversiteye başvuran öğrencinin yerleştirilmesinde yaşanacak kaos nasıl önlenecek?*
- *Siyasi otoritenin üniversiteler üzerindeki etkisinin dorukta olduğu bir dönemde hatırlı ve siyaseten güçlü kişilerden gelecek baskıya hangi üniversite ne kadar direnebilecek?*

- *Bugün uygulanan sistemde, alt gelir grubundaki ailelerin çocukları çok prestijli üniversitelere bile girebilmektedir. Bu sisteme son verildiğinde bu yol açık kalabilecek mi? Yoksa seçkin üniversiteler, seçkinlerin çocuklarının gidebilecekleri üniversiteler mi olacak?*

Hiç de abartılı olmayan yukarıdaki kaygılar çoğaltılabilir. Öğrenci seçme işinin üniversitelere bırakılması önerisinde ısrarlı olanların bu kaygılar konusunda toplumu ikna etmesi gerekmektedir.

Türkiye’de, üniversitelerin kendi bünyelerinde yapacakları sınavla öğrenci almaları kulağa hoş gelmekle birlikte, bugünün Türkiye’inde her türlü kayırmaya açık olup mevcut sistemi aratacak niteliktedir. Merkezi sınav sistemi yerine her türlü subjektif değerlendirmeye açık alternatif sistem önerirken, Türkiye’nin Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI) puanı bakımından OECD ülkeleri arasındaki yerine iyi bakılmalıdır. Türkiye, 2013 yılı CPI değerine göre 50 endeks değeriyle 177 ülke arasında 53. sırada yer almaktadır (Eşme, 2014, s. 222).

Çözüm Giden Yol

Yükseköğretime girişte uygulanacak sınav sistemi için araştırmalar sürerken, sistemin yetersizliklerinden kaynaklanan sorunları sınavın tek başına çözemeyeceğinin farkında olunmalıdır. Sorunun tılsımlı bir çözümü olmadığına göre yapılacak iş, dünyadaki örnekleri incelemektir. Belli başlı dünya ülkelerinde yükseköğretime geçişte uygulanan sistemler incelendiğinde, sorunun tüm eğitim sisteminin bütünlüğü içinde çözüldüğü görülür. Türkiye için de bunun benimsenmesi en akılcı yol olarak görülmektedir. Eğitimin bütünlüğü içinde aranacak bir çözümün şu üç önemli adımı bulunmaktadır:

1. Temel eğitim sonrasında etkin bir yönlendirme.
2. Ortaöğretim kulvarları ile yükseköğretim kulvarları arasında daha uyumlu bir yapılanma.
3. Ortaöğretimde kazanılması gereken yeterliliklerin ölçüldüğü, “olgunluk” ya da “lise bitirme sınavı” uygulaması.

Yukarıda sıralanan üç çözüm basamağı üzerinde kısa değerlendirmeler yapılacaktır.

Temel Eğitim Sonrasında Etkin Bir Yönlendirme

Gelişmiş ülkelerdeki eğitim sisteminin ortak özelliklerinden biri, öğrencilerin devam edecekleri lise türlerinin, onların ilgi ve yeteneklerine göre belirlenmesidir. Bu belirlemede çocuğu yakından gözleyen öğretmenlerin görüşleri önemli bir tespittir. Temel eğitimin sekizinci sınıfındaki öğrencilerin hangi alanda başarılı olacağını belirlemede, ilgi ve yetenek belirleme amaçlı bir sınavdan da yararlanılabilir. Ayrı bir sınav yapmak yerine, mevcut sınavlara bu amaca yönelik soruların eklenmesi daha da uygun bir yol olarak görülmektedir. Öğrencinin ilgi ve yeteneklerini keşfetmede somut verileri kapsayacak bu ölçme

bilgileri, öğrencinin başarılı olacağı alanın belirlenmesinde ipucu verebilecek güvenilir bir bilgi olacaktır (YÖK, 2007).

Ortaöğretimle Yükseköğretim Arasında Daha Uyumlu Bir Yapılanma

Türkiye’de 2012’de yürürlüğe giren “4+4+4” olarak bilinen sistemle, ortaöğretimin ikinci kademesinde üç ayrı eğitim alanı oluşturulmuştur. Bunlar, akademik liseler, meslek liseleri ve imam hatip liseleridir. Şunu hemen belirtelim ki, bizim de yer aldığımız hiçbir OECD ülkesinde böyle bir eğitim yapılanması yoktur. Ayrıca, belli başlı ülkelerin hiçbirinde ortaöğretimin tüm alanlarından, akademik eğitim yapan üniversitelere geçişin olduğu bir uygulama bulunmamaktadır. Yükseköğretimdeki alanlarla ilişki kurulmayan böyle bir uygulama, “efektif olmayan” aday sayısını arttırmakta ve yükseköğretim önünde yığılmaya yol açmaktadır. Ortaöğretime bitiren her öğrencinin, eğitim gördüğü alanı dikkate almadan akademik eğitim yapan üniversitelerin önüne göndermek akılcı bir eğitim politikası değildir. Böyle bir politikanın en büyük sakıncalarından biri, gençlerin umutlarıyla oynanmasıdır.

Kademeler arası geçişte yaşanan bu sorundan kurtulmanın yolu; Federal Almanya, Fransa ve İngiltere gibi yükseköğretime giriş sorununu büyük ölçüde çözmüş ülkelerin eğitim sistemlerini inceleyerek, ortaöğretim kulvarlarını yükseköğretimdeki alanlarla ilişkili olacak şekilde yeniden belirlemektir.

Ortaöğretimle yükseköğretim alanları arasındaki uyumsuzluğun diğer boyutu üniversitelerdeki yapılanmadan kaynaklanmaktadır. Bugünkü üniversite yapılanmasında, mesleki ortaöğretime bitirenlerin girebilecekleri lisans programları çok sınırlıdır. Bu sorununun çözümü için, meslek lisesi çıkışlılardan akademik başarıları üstün olanların devam edebilecekleri uygulamalı bilimler ağırlıklı lisans programlarının oluşturulması ve bu programlarda meslek lisesi çıkışlılara ayrı kontenjan verilmesi mesleki eğitimin önünü açacak en gerçekçi yol olarak görülmektedir. YÖK’ün 2007’de hazırladığı Strateji Raporunda böyle bir çözüm önerilmiştir. 2008’de, Teknik Eğitim Fakültelerinin Teknoloji Fakültelerine dönüştürülmesi kısmen bu öneri doğrultusunda olmakla birlikte bir pilot uygulama olarak sınırlı kalmış, bu fakülteler asıl amaçlarından saparak klasik mühendislik fakültelerine dönüşmeye başlamıştır.

Olgunluk veya Lise Bitirme Sınavı

Ortaöğretimin hedefleri arasında yer alan bilgi ve becerilerin ne kadar kazandırıldığı konusunda somut ve objektif bilgi edinmenin en gerçekçi yolu, ortaöğretim sonrasında yapılacak, lise bitirme ya da olgunluk sınavıdır. Bir çıktı kontrolü niteliğinde olan bu tür sınavlar, yalnız öğrencinin değil, okul ve öğretmenlerin performanslarını da ölçmeye yarayan bir uygulamadır. Lise bitirme sınavı, tüm lise müfredatını kapsa-

yan bir sınav türü, olgunluk sınavı ise belli alanlara yönelik daha üst düzey düşünme becerilerini ölçen spesifik bir sınavdır. Ülkemizde 1935 yılından itibaren uygulanan olgunluk ve lise bitirme sınavları, 1955’te “Devlet Lise İmtihanı” adı altında birleştirilerek olgunluk sınavı uygulamasına son verilmiş, 1974’te lise bitirme sınavı uygulaması da kaldırılmıştır. Eğitimde kalitenin bozulması bu değişikliğin ardından gelmiştir. Bugün toplumda bu sınavların yeniden konulması konusunda geniş bir fikir birliği bulunmakta olup, Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu alanda uygulamaya geçirilemeyen projeleri bulunmaktadır (Başaran, 2005).

Ortaöğretimde yaşanan eğitimde nitelik kaybı ve dersane bağımlılığı gibi sorunların giderilmesinde en etkili çözüm, Federal Almanya, Fransa, İngiltere ve Finlandiya gibi birçok ülkeye halen uygulanmakta olan olgunluk ya da lise bitirme sınavı uygulamasına yeniden geçilmesidir. Akademik liseler ve meslek liseleri için ayrı içerikte düzenlenecek bu sınavın asıl amacı, lise yeterliliğini ölçmek olmalıdır. ÖSYS’nin birinci aşama sınavının amacı olan “seçme” işlevi için bu sınavda alınacak puanlardan yararlanılabilir.

Lise bitirme sınavlarının bir yararı da efektif olmayan adayları eleterek üniversite önündeki yığılmayı önleyen bir filtre görevi yapacak olmasıdır. Olgunluk veya lise bitirme sınavlarının 1950’li yıllardaki yöntemlerle yapılması savunulamaz. Aday sayısının elli yıl öncesi ile karşılaştırılmayacak kadar büyük oluşu, böyle bir sınavın daha farklı yapılmasını gerekli kılmakta olup teknolojinin sağladığı imkânlar bu anlamda bize bazı kolaylıklar sağlamaktadır.

Üniversite Giriş Sınavı Kaçınılmaz Görülüyor

Yukarıdaki değerlendirmeler, ortaöğretime bitirme sınavı sonrasında yükseköğretime giriş için ortaöğretimin yapılmasına uygun, iyi tasarlanmış merkezi bir sınavın kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır. Genel liseler ve meslek liseleri için ayrı formatta yapılacak böyle bir sınav, şu iki özelliği taşımalıdır:

- Sınavın yerleştirme amaçlı olması.
- Sınavda çoktan seçmeli soruların yanında, açık uçlu sorulara da yer verilmesi.

Belirtilen iki özelliğin gerekçeleri ve ayrıntıları iki ayrı alt başlıkta ele alınacaktır.

Üniversite Giriş Sınavı “Yerleştirme”

Amaçlı Olmalıdır

Yükseköğretime olan talepte bir yığılma olmakla birlikte, üniversite sayısının iki yüze yaklaşması, yükseköğretim kontenjanları ile ortaöğretime bitirenlerin sayısı arasındaki makasın daralması, sistemin ilk aşamasını etkisizleştirmektedir. Arz taleple ilgili gelişmeler, önümüzdeki yıllarda sistemin, “seçme ve yer-

leştirme” değil sadece “yerleştirme” işlevini yürütmesi gerektiğini göstermektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ortaöğretim sonrasında yapılması önerilen lise yeterlilik sınavı, güvenilir koşullarda gerçekleştirilmek ve ölçme kurallarına uyulmak kaydıyla, yükseköğretime girişin ilk aşaması olan seçme işlevini karşılayabilir. Tek aşamada yapılacak yerleştirme ağırlıklı üniversite giriş sınavının temel işlevi, yükseköğretim programlarına yerleşecek adayların yeterliliklerini saptamak olmalıdır.

Çoktan Seçmeli Soru Bağımlılığına Son Verilmelidir

1974’ten beri uygulanmakta olan merkezi sınavların ortak özelliği çoktan seçmeli soru bağımlılığıdır. Yükseköğretime giriş sisteminin eğitime yansıyan olumsuz etkilerinden en önemlisi de, sınavın bu niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Eğitime etkileri bakımından karşı karşıya gelinen sorunlar nedeniyle çoktan seçmeli testlerden vaz mı geçilmelidir? Vazgeçilecekse yeni sınav türü nasıl olmalıdır? Tüm bu sorulara cevap verebilmek için çoktan seçmeli ve alternatif sorularla ilgili temel kavramları gözden geçirmek gerekir.

Bilişsel davranışları ölçmede yaygın olarak kullanılan çoktan seçmeli testlerin avantajları şöyle özetlenebilir (Tekin, 1984; Tezbaşaran, 1994):

- Ölçme objektif olduğundan puanlama güvenilirliği yüksektir.
- Çok soru sorulabildiğinden, sınavın kapsam geçerliliği yüksektir.
- Değerlendirme süresi kısa ve maliyeti düşüktür.

Çoktan seçmeli soruların bu avantajlarının yanında yetersiz kaldığı yönleri de bulunmaktadır. Bunlar dört grupta özetlenebilir (Tekin, 1984; Tezbaşaran, 1994):

- Çoktan seçmeli sorularla sentez, analiz ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerinin ölçülmesi zordur.
- Çoktan seçmeli sorular, öğrenciye bir referans çerçevesi verdiğinden yaratıcılığın ortaya çıkmasına izin vermeyebilir.
- Öğrencileri, başkalarının fikirlerini batırlama, yorumlama ve analiz etmeye teşvik eder.
- Çoktan seçmeli sorular, kişinin bildiklerini kurgulayarak sunma ve cevaplarını dilbilgisi kurallarına göre açıkça ifade etme gücünü ölçmede kullanılamaz.

Çoktan seçmeli soruların ezberci eğitimi teşvik ettiği, bu tür sorularla öğrencilere günlük yaşamlarında uygulayabilecekleri becerilerin ölçülemeyeceği yönünde görüşler de dile getirilmektedir. Bu tür değerlendirmenin bilimsel bir dayanağı yoktur (Baykal, 2013). Kaldı ki soruların ezberci eğitimi teşvik etmesi ya da etmemesi, ölçme aracına değil, sorunun içeriğine bağlıdır.

Büyük kitlelerin girdiği sınavlarda yer alabilecek ikinci ölçme aracı, açık uçlu sorulardır. Açık uçlu soru, cevap şıkları olmayan klasik yazılı sınavlara göre daha kısa cevap gerektiren so-

rulardır. Açık uçlu sorularla yapılan sınavların başlıca avantajları şunlardır:

- *Çoktan seçmeli testlerle ölçülmesi güç olan analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey öğrenme becerileri açık uçlu sorularla daha kolay ölçülebilmektedir.*
- *Öğrencileri sürekli ve anlayarak çalışmaya, düşüncelerini ifade etmeye fırsat verir.*
- *Açık uçlu sorular, “yaratıcılığın ve önceden kestirilemeyen bilişsel niteliklerin ölçümünde kullanılabilir” (Baykal, 2013).*

Açık uçlu sorularla yapılan sınavlar bu avantajlarının yanında şu dezavantajlara sahiptir:

- *Az soru sorulabilmesi nedeniyle açık uçlu sorularla yapılan sınavın kapsam geçerliliği düşük olur.*
- *Değerlendirme maliyeti yüksek ve zaman alıcıdır.*
- *Aynı cevaba farklı puanlar verileceğinden objektif puanlama güçtür. Bu durum, “puanlama güvenilirliği” denilen özelliğin düşük olması anlamına gelir.*

Öğrencilerin geleceklere konusunda büyük etkiye sahip olan sınavlarda ölçme aracı olarak çoktan seçmeli soruların kullanılmasının avantajı tartışılmayacak kadar yüksektir. Özellikle puanlama güvenilirliğinin yüksek oluşu ve az zamanda büyük bir kitlenin sınav kâğıtlarının okunabilmesi, bu sınavları tercih nedenlerinin başında gelmektedir. Bu avantajlar önemli olmakla birlikte, çoktan seçmeli soru bağımlılığı, üniversite öncesi eğitimin bu sınav türüne göre şekillenmesine yol açmaktadır. Türk eğitim sistemi bu yapıyla, düşündüklerini bir metinle ifade etmede zorlanan, neden-niçin sorularını ancak “cevap şıkları ve rildiğinde” çözebilen bir kuşağın yetişmesine yol açmıştır.

Yukarıdaki değerlendirmeler, üniversite giriş sınavlarında çoktan seçmeli soru bağımlılığından vazgeçilmesi gerektiğini, sınavlarda aşama aşama, açık uçlu sorulara da yer verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin çoktan seçmeli sınav türünde elli yılı aşan büyük bir deneyimi ve uzman kadrosu bulunmaktadır. Her yıl milyonları aşan kitlelere başarıyla sınav uygulanması ve sonuçlarının birkaç haftada açıklanabilmesi bu birikimin ve yetişmiş insan gücünün varlığının göstergesidir. Aynı durum, açık uçlu soru konusunda geçerli değildir. Bunun için birkaç on yıla ihtiyaç bulunmaktadır. Açık uçlu sorularla yapılacak sınavların, gerek zaman gerekse maliyet açısından büyük bir yük getireceği bilinmektedir (Baykal, 2013). Olası bir sınav kaosu ile yüz yüze gelmemek için pilot uygulamalarla ve olabildiğince az alanda birkaç soruyla işe başlanmalıdır. Bu önlemlere rağmen, iki milyona yakın adayın girdiği bir sınavda açık uçlu soruları sağlıklı olarak değerlendirmek kolay olmayacaktır. Ancak 2010'da uygulamaya konulan yükseköğretime geçiş sisteminde LYS'nin beş ayrı oturumda yapılması bazı sınavlardaki aday sayısının 500 binin altına inmesini sağlamış ve bu durum açık uçlu sorulara

yer verilmesini kolaylaştırmıştır. LYS'nin böyle bir formatta düzenlenmesinin ana gerekçesi de budur.

Açık uçlu soruların objektif olarak okunamayacağı ve her türlü kayırmaya açık olacağı yönünde kaygı taşıyanlar bulunmaktadır. Günümüzde bu yöntemin başarıyla uygulandığı ülkelerin bulunduğu ve teknolojinin bu kaygıları giderecek kolaylıklar getirdiği unutulmamalıdır.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'de yükseköğretime giriş sistemi konusunda yapılan değerlendirmeler bizi şu sonuca götürmektedir. Genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde, yükseköğretime olan taleple arz arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır. Yaratılan kapasitelerle arz talep arasındaki makas daraltılsa da, üniversiteler arasındaki kalite farkı, üniversiteye girişte var olan rekabetin önümüzdeki yıllarda da devam edeceğini göstermektedir. Bu durum, yükseköğretime giriş sınavlarını gelecekte de kaçınılmaz hale getirmektedir.

Seçme sınavlarının “olmazsa olmaz” niteliği objektif ve güvenilir olmasıdır. Bu gereklilik, Türkiye'yi, çoktan seçmeli sorulardan oluşan merkezi sınav uygulamasına götürmüştür. Tüm olumsuzluklarına rağmen herkesin sonuçlarını güven duyarak karşıladığı sistem, elli yıllık bir çabanın ürünüdür. Bu süreç, 1940 ve 50'li yıllarda İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Sadrettin Celal Antel'in çoktan seçmeli sınav türünü gündeme getirmesiyle başlamış, 1960'lı yılların başında Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden Cemal Mihçioğlu'nun çabalarıyla pilot olarak uygulanarak üniversiteleri kapsayacak şekilde ilk merkezi sistem uygulamasına geçilmiştir. Nihayet, 1970 ve 80'li yıllarda Altan Günalp ve çalışma arkadaşlarının çalışmalarıyla geliştirilerek olgunlaştırılmıştır.

Elli yılı bulan deneyimin ardından, bugün gelinen noktada mevcut sistemden yakınmalar bulunmaktadır. Bu yakınmalar büyük ölçüde sistemin eğitime olan etkilerinden kaynaklanmaktadır. Sınavların eğitime olan olumsuz etkileri, büyük ölçüde, sınavın sadece çoktan seçmeli sorulardan oluşmasıyla ilgilidir. Ortaöğretimdeki eğitimi temel amaçlarından uzaklaştırarak sınava odaklı yapıya dönüştüren bu etkiler göz ardı edilemeyecek kadar önem taşımaktadır. Bu durumda, sınav kaçınılmaz olduğu gibi, sistemde bir iyileştirmeye gidilmesi de kaçınılmazdır.

Merkezi sistemi iyileştirmede, kısa ve uzun vadede yapılacaklar bulunmaktadır. Kısa vadede yapılacakların ilk adımı, üniversite giriş sınavlarını çoktan seçmeli soru bağımlılığından kurtarmaktır. Bunun yolu, çoktan seçmeli soruların yanında açık uçlu sorulara da yer verilmesidir. Hiç de kolay olmayan ve yüksek maliyeti gerektiren bu sınav türü elbette pilot uygulamalarla, aşama aşama gerçekleştirilmelidir. Kısa va-

dede atılacak ikinci adım, lise bitirme veya olgunluk sınavı uygulamasına geçilmesidir.

Yükseköğretime geçişin iyileştirilmesi için uzun vadede atılacak adımlar, köklü bir eğitim reformundan geçmektedir. Bunun nasıl gerçekleştirileceği konusu ayrı bir eğitim projesidir. Türk eğitim sisteminin önemli bir sorununu çözüme kavuşturacak olan bu önemli proje, uzman bir ekip tarafından ortaya konulabilecek kapsamlı bir çalışmadır. Bu çalışmayı yürütenlerin öncelikle, Türkiye’de yükseköğretime geçiş sisteminin elli yılı bulan geçmişini dikkatle incelemeleri gerekmektedir. Üniversite giriş sınavlarından yakınlıklar gerekçe gösterilerek, merkezi seçme ve yerleştirme sisteminin tümüyle ortadan kaldırılması, Türkiye’nin yarım asırlık deneyim ve birikiminin yok sayılması anlamına gelecektir.

Türkiye’de yükseköğretime geçişin şartları; gerek arz gerekse talep bakımından elli yıl öncesinden çok farklıdır. Mevcut sistemin bir elli yıl daha bugünkü şekliyle devam etmesi elbette savunulamaz. Ancak ortak aklın ürünü olan, daha adil, daha objektif, daha güvenilir, eğitim sistemine olumsuz yansımaları daha az bir sistem bulunmadan, elli yıllık birikimi yok edecek bir maceraya girişilmemelidir.

Kaynaklar

- Akyüz, R. Ö. ve Beker, H. (1985). Bir araştırma, 1984 ÖYS sonuçları ve ortaöğretim düzeyi hakkında bazı gözlemler. *Çağdaş Fizik*, 17, 20–23.
- Başaran, S. T. (2005). *Diğer ülkelerde lise bitirme sınavları ve Türk eğitim sistemi için lise bitirme sınavı modeli önerisi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Baykal, A. (2005). *Üniversiteye giriş sistemi*. Uluslararası Yükseköğretim Konferansı, 14-15 Kasım 2005, Ankara (s. 86–96). Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Baykal, A. (2013). Ucu açıklar, çoktan seçmelilere karşı. *Artı Eğitim*, 9(101), 24–25.
- Beker, H. (2010). *Boğaziçi Üniversitesinde başarı*. Yayınlanmamış Rapor.
- Ergüder, Ü., Şahin, M., Terzioğlu, T. ve Vardar, Ö. (2006). *Neden yeni bir yükseköğretim vizyonu?* İstanbul: Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.
- Eşme, İ. (2009). Fen ve matematikten bütünlemeye kalmak. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 1165, 17 Temmuz 2009.
- Eşme, İ. (2014). *Liseden üniversiteye dar geçit, Türkiye’de yükseköğretime geçiş sistemi*. İstanbul: FMV Yayınları.
- Kaya, Y. K. (2000). *İnsan yetiştirme düzenimiz. Politika-eğitim-kalkınma* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Küçükcan, T. ve Gür, B. S. (2010). *Türkiye’de yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: SETA Yayınları.
- Mihçioğlu, C. (1974). *Üniversiteye girişin yeniden düzenlenmesi: Bugünkü durum ve öneriler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Orhon, D. (2009). ÖSS faciası – Üniversitenin kendisi ile yüzleşme zamanı. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 1170, 21 Ağustos 2009.
- Özaktas, H. M. (2004). İki binli yıllarda Türkiye’de Yükseköğretim Sistemi üzerine düşünceler. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 4(4), Aralık 2004.
- TED (2005). *Türkiye’de üniversiteye giriş sistemi araştırması sonuç raporu*. Ankara: TED Yayınları.
- TED (2010). *Ortaöğretime ve yükseköğretime geçiş sistemi*. Ankara: TED Yayınları.
- Tekin, H. (1984). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Has-Soy Matbaası.
- Tezbaşaran, A. (1994). ÖSYS testlerinde yoklanmak istenen bilişsel davranışlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 79–84.
- Thompson, Q. (2005). *Yabancı Gözüyle Türk yükseköğretiminin değerlendirilmesi*. Uluslararası Yükseköğretim Konferansı, 14-15 Kasım 2005, Ankara (s. 53–66). Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Toker, F. (1997). *Türkiye’de yükseköğretime giriş*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- YÖK (2007). *Türkiye’nin yükseköğretim stratejisi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.